

Životno partnerstvo osoba istog spola

Mišić, Anamarija

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:575838>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

PRAVNI FAKULTET

STUDIJSKI CENTAR ZA JAVNU UPRAVU I JAVNE FINACIJE

STRUČNI STUDIJ JAVNE UPRAVE

Anamarija Mišić

ŽIVOTNO PARTNERSTVO OSOBA ISTOG SPOLA

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: Izv. prof. dr. sc. Barbara Preložnjak

Zagreb, rujan 2024.

Izjava o izvornosti:

Ja, Anamarija Mišić (ime i prezime studenta/ice) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Anamarija Mišić

(potpis studenta)

Sadržaj:

1. UVOD	1
2. RAZVOJ PRAVNOG UREĐENJA ISTOSPOLNIH ZAJEDNICA U REPUBLICI HRVATSKOJ	2
3. ŽIVOTNO PARTNERSTVO I NEFORMALNO ŽIVOTNO PARTNERSTVO	3
3.1. Neformalno životno partnerstvo	3
3.2. Životno partnerstvo	4
3.3. Sklapanje životnog partnerstva	5
3.4. Prestanak životnog partnerstva	7
3.4.1. Poništaj životnog partnerstva.....	7
3.4.2. Raskid životnog partnerstva	9
4. PRAVNI UČINCI ŽIVOTNOG PARTNERSTVA	11
4.1. Osobna prava životnih partnera	11
4.2. Pravni učinci životnog partnerstva u odnosu na djecu.....	12
4.2.1. Roditeljska skrb životnog partnera	13
4.2.2. Partnerska skrb	15
4.2.2.1. Pretpostavka za zasnivanje partnerske skrbi	16
4.2.2.2. Imenovanje partnera skrbnika.....	16
4.2.2.3. Prestanak partnerske skrbi	17
4.3. Imovinski odnos životnih partnera.....	17
5. ZAKLJUČAK	19
6. LITERATURA	21

1. UVOD

Tema ovog rada je životno partnerstvo osoba istog spola u Republici Hrvatskoj. Životno partnerstvo je tema o koja se i dalje smatra tabu i o kojoj se malo priča. Istospolne zajednice su neimenovno bile diskriminirane u prošlosti, ali u modernom društvu nastupaju radikalne promjene u odnosu društva i države.

Donošenjem Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola smatra se da su, životno partnerstvo i neformalno životno partnerstvo prepoznati kao zajednice obiteljskog života baš kao i brak i izvanbračna zajednica. Životno partnerstvo osoba istog spola pravna je zajednica koja omogućuje istospolnim parovima da formalno priznaju i registriraju svoj odnos, ostvarujući prava i obveze koje su u mnogim aspektima izjednačene s bračnim zajednicama.

Cilj ovog rada je prikazati u kojim je aspektima životno partnerstvo osoba istog spola izjednačeno s bračnom zajednicom u Republici Hrvatskoj.

Ovaj rad se sastoji od uvoda i tri tematske cjeline te se na kraju daju zaključna razmatranja. U prvom dijelu rada radi boljeg razumijevanja priznavanja životnog partnerstva u Republici Hrvatskoj opisan je razvoj pravnog uređenja istospolnih zajednica u Republici Hrvatskoj.

Druga tematska cjelina posvećena je životnom partnerstvu te neformalnom životnom partnerstvu. U podnaslovima se opisuje način sklapanja te prestanak životnog partnerstva kao i sličnosti životnog partnerstva u odnosu na bračnu zajednicu u Republici Hrvatskoj.

U nastavku rada prikazani su pravni učinci životnog partnerstva, njihova osobna prava, pravni učinci u odnosu na djecu te imovinski odnos životnih partnera i nasljeđivanje.

Na samom kraju rada nalazi se zaključak u kojem su sažeto prikazana razmišljanja (prijedlozi) koji se odnose na postojeće zakonodavna rješenja koja su u radu analizirana.

2. RAZVOJ PRAVNOG UREĐENJA ISTOSPOLNIH ZAJEDNICA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Priznavanje prava istospolnih zajednica rezultat je višegodišnjih borbi za ravnopravnost i priznavanje osnovnih ljudskih prava. Povijesno gledano, istospolne zajednice često su bile etiketirane i diskriminirane.

“Pravno priznanje istospolnih zajednica u Europi započelo je u nordijskim zemljama. 1987. *de facto* istospolne zajednice dobile su isti status kao i heteroseksualne zajednice u Švedskoj. Međutim, svojevrsni pravni odmak uslijedio je 1989. kada je u Danskoj priznato životno partnerstvo osoba istog spola kao formalni oblik kohabitacije. Donošenjem Zakona o istospolnim zajednicama iz 2003. godine, Republika Hrvatska je prvi put priznala i formalizirala istospolnu zajednicu, slijedeći trend koji je započeo krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća, a započele su ga skandinavske zemlje.¹

Prema Zakonu o istospolnim zajednicama, istospolna zajednica, je životna zajednica dviju osoba istog spola koje nisu u braku, izvanbračnoj ili drugoj istospolnoj zajednici, a koja traje najmanje tri godine te koja se temelji na načelima ravnopravnosti partnera, međusobnog poštovanja i pomaganja, te emotivnoj vezanosti partnera.²

Zakon o istospolnim zajednicama pružao je vrlo ograničena prava, pravni učinci postojanja istospolne zajednice su pravo na uzdržavanje jednog od partnera/ice i pravo na stjecanje i uređivanje međusobnih odnosa u svezi imovine te pravo na uzajamno pomaganje.³

Tek 2014. godine, s usvajanjem Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola, Hrvatska je napravila korak prema ravnopravnosti, pružajući istospolnim parovima upis životnog partnerstva u registar životnog partnerstva te slične učinke onima u braku, ali bez mogućnosti posvajanja djece.

¹ Scherpe, Jens M., *The Legal Recognition of Same-Sex Couples in Europe and the Role of the European Court of Human Rights, The Equal Rights Review*, Vol. Ten, 2013., str. 83.–84.

² Zakon o istospolnim zajednicama, Narodne novine, br. 116/2003, čl. 2

³ Zakon o istospolnim zajednicama, Narodne novine, br. 116/2003, čl. 4

3. ŽIVOTNO PARTNERSTVO I NEFORMALNO ŽIVOTNO PARTNERSTVO

Životno partnerstvo i neformalno životno partnerstvo predstavljaju dva različita pojma svaki sa svojim karakteristikama, pravima i obvezama. I jedan i drugi oblik životnog partnerstva namijenjen je osobama istog spola, a za oba oblika zakonodavac ističe da predstavljaju zajednicu obiteljskog života.⁴ Poseban naglasak stavljamo na riječ “obiteljskog” s obzirom da se u prvotnom uređenju istospolnih zajednica nije spomenuo pojam obiteljskog života.

Razlika između životnog partnerstva i neformalnog životnog partnerstva je u načinu zasnivanja i načinu prestanka. Životno partnerstvo i neformalno životno partnerstvo izjednačeno je s bračnom zajednicom osoba različita spola, ali uz iznimku koja se tiče prava na jednoroditeljstvo i zajedničko posvojenje.

3.1. Neformalno životno partnerstvo

Neformalno životno partnerstvo prema zakonskoj definiciji obilježava: neformalnost nastanka i prestanka, isti spol osoba koje ga osnivaju, te vremensko trajanje zajednice od najmanje tri godine.⁵

Neformalno životno partnerstvo u području nasljeđivanja, poreznog sustava, mirovinskog osiguranja, sustava socijalne skrbi, obveznog zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite, prava i obveza iz radnih odnosa, pristupa javnim i tržišnim uslugama te javnopravnog položaja stvara iste učinke, koji su posebnim propisima kojima se uređuju ta područja, priznati izvanbračnoj zajednici.⁶

Postojanje neformalnog životnog partnerstva dokazuje se na isti način i pod istim uvjetima kao i izvanbračna zajednica. U slučaju spora između partnera postojanje neformalnog životnog partnerstva dokazuje se pred nadležnim sudom⁷.

Uvođenjem najprije Zakona o istospolnim zajednicama, a kasnije i Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola, osigurava se izjednačujući, pravni i društveni položaj

⁴ Hrabar, D., *Obiteljsko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2021., str.340

⁵ Lucić, N., *Pravno uređenje braka i drugih oblika životnih zajednica*, u: *Suvremeno obiteljsko pravo i postupak*, Pravni fakultet Osijek, 2017., str. 70.

⁶ Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (dalje u tekstu: ZŽP), Narodne novine, br 92/14, 98/19, čl.4 st. 2.

⁷ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4, str.340-341

istospolnih i heteroseksualnih zajednica. ⁸Zakonsko priznavanje istospolnih zajednica smanjuje diskriminaciju i potiče veću inkluziju. Prava priznata zakonom pomažu u borbi protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije pošto bez zakonske zaštite, istospolni parovi mogu se suočiti s pravnim i društvenim izazovima u mnogim aspektima života, kao što su zapošljavanje, stanovanje i zdravstvenu skrb. ⁹ Također, izjednačavanje prava istospolnih i heteroseksualnih zajednica osigurava da istospolni parovi imaju pristup pravnoj zaštiti u slučajevima razdvajanja, bolesti ili smrti partnera. ¹⁰

3.2. Životno partnerstvo

Životno partnerstvo je zajednica obiteljskog života dviju osoba istog spola sklopljena pred nadležnim tijelom. ¹¹

Načela na kojima se zasniva životno partnerstvo su načelo ravnopravnosti, međusobnog poštovanja dostojanstva, međusobnog pomaganja i uvažavanja životnih partnera, zabrana svakog oblika nasilja u životnom partnerstvu, zabrana svakog oblika diskriminacije, izravne i neizravne na temelju sklopljenog životnog partnerstva, seksualne orijentacije i rodnog identiteta. ¹²

⁸ Kutleša, M.; Škvorc, M., *Evolucija moralno-pravnog položaja istospolnih zajednica u Republici Hrvatskoj*, Bogoslovska smotra, Vol. 86 No. 1, 2016., str.227, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/233811>

⁹ Kutleša, M., *op.cit.*, u bilj. 8, str. 228

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Čl. 2. ZŽP

¹² Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4, str.341

3.3. Sklapanje životnog partnerstva

Da bi sklopljeno životno partnerstvo imalo pravne učinke, osobe koje namjeravaju sklopiti životno partnerstvo moraju biti istog spola, moraju izjaviti svoj pristanak za sklapanje životnog partnerstva te životno partnerstvo mora biti sklopljeno pred matičarom.¹³

Ono što je bitno, za sklapanje životnog partnerstva moraju biti ispunjene sve pretpostavke za sklapanje, ako neka od pretpostavki nije ispunjena tada u trenutku njegova sklapanja životno partnerstvo nije sklopljeno.¹⁴

Tužba radi utvrđivanja postoji li životno partnerstvo ili ne postoji ovlaštena je podnijeti svaka osoba koja ima pravni interes i centar za socijalnu skrb.¹⁵

Životno partnerstvo ne može sklopiti osoba koja nije navršila osamnaest godina, osoba nesposobna za rasuđivanje, osoba lišena poslovne sposobnosti u davanju izjave koje se odnose na strogo osobna stanja, uz odobrenje skrbnika, osoba koje je u krvnom srodstvu s osobom s kojom je krvni srodnik u ravnoj lozi, a u pobočnoj lozi do četvrtog stupnja, osoba koja je već u životnom partnerstvu ili braku.¹⁶

Sud daje dopuštenje za sklapanje životnog partnerstva iako nije ispunjena pretpostavka za valjanost životnog partnerstva, i to osobi lišenoj poslovne sposobnosti u davanju izjave koje se odnose na strogo osobna stanja, ako skrbnik nije dao odobrenje za njegovo sklapanje.¹⁷

Osobe koje namjeravaju sklopiti životno partnerstvo svoju namjeru prijavljuju matičaru nadležnom za mjesto u kojem žele sklopiti životno partnerstvo.¹⁸

Osobe koje namjeravaju sklopiti životno partnerstvo dužne su, ako je potrebno, uz zahtjev za sklapanje životnog partnerstva priložiti izvratke iz matice rođenih i druge dokumente na zahtjev matičara.¹⁹

Nakon podnošenja prijave za sklapanje životnog partnerstva matičar će provjeriti jesu li ispunjene pretpostavke za sklapanje životnog partnerstva²⁰. Također, ako je za sklapanje

¹³ Čl. 7. st.1., ZŽP

¹⁴ *Ibid.*, st. 2.

¹⁵ *Ibid.*, st. 3.

¹⁶ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4 str.342.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ Čl. 13. st. 1., ZŽP

¹⁹ *Ibid.*, st. 2.

²⁰ Čl. 14. st. 1., ZŽP

životnog partnerstva potrebna sudska odluka, matičar će osobe koje namjeravaju sklopiti životno partnerstvo uputiti da je pribave.²¹

Ako matičar utvrdi da nije ispunjena koja od pretpostavki za sklapanje životnog partnerstva, usmeno će priopćiti osobama da nije dopušteno sklapanje životnog partnerstva i o tome sastaviti bilješku u prijavi.²²

Osobe koje planiraju sklopiti životno partnerstvo imaju rok od osam dana od dana kada su obaviještene o nedopustivosti sklapanja životnog partnerstva podnijeti zahtjev nadležnom upravnom tijelu županije ili Grada Zagreba radi utvrđivanja ispunjavanja uvjeta za sklapanje životnog partnerstva. Upravno tijelo će donijeti rješenje o zahtjevu u roku od petnaest dana od primitka zahtjeva.²³ Protiv tog rješenja je moguće podnijeti žalbu ministarstvu koje je nadležno za poslove opće uprave, a ako su ispunjene zakonske pretpostavke može se pokrenuti i upravni spor.

Životno partnerstvo sklapa se u službenoj prostorijama ili na drugom prikladnom mjestu u nazočnosti osoba koje žele sklopiti životno partnerstvo, matičara i dvaju svjedoka.²⁴ Svjedok koji prisustvuje sklapanju životnog partnerstva može biti svaka punoljetna i poslovno sposobna fizička osoba.²⁵

Životno partnerstvo je sklopljeno kad osobe izjave pristanak na sklapanje životnog partnerstva.²⁶ Nakon pristanka životnih partnera matičar će objaviti da je između njih, navođenjem njihovih osobnih imena, sklopljeno životno partnerstvo.²⁷

Životno partnerstvo matičar upisuje u registar životnog partnerstva te životnim partnerima izdaje izvadak iz registra životnog partnerstva.²⁸

Registar životnog partnerstva²⁹ vodi se u obliku središnje elektroničke baze podataka o svim sklopljenim životnim partnerstvima, za svako naseljeno mjesto po matičnim područjima.

²¹ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4 str.343.-344.

²² Čl 15. st.1., ZŽP

²³ Čl 15. st. 2.i 3., ZŽP

²⁴ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4, str.344.

²⁵ Čl. 20., ZŽP

²⁶ Čl. 22. st. 1., ZŽP

²⁷ *Ibid.*

²⁸ *Ibid.*, st. 4.

²⁹ Naputak za vođenje registra životnog partnerstva, NN 147/2014

Registar životnog partnerstva vodi se po metodologiji i pravilima po uzoru na maticu vjenčanih.³⁰

3.4. Prestanak životnog partnerstva

Registrirano životno partnerstvo prestaje na isti način kao i brak, osim što ne postoji razvod, već raskid koji izriče sud, pod istim pretpostavkama koje vrijede za razvod braka.³¹

Životno partnerstvo prestaje smrću životnog partnera, proglašenje nestalog životnog partnera umrlim, poništajem i raskidom.³²

Životno partnerstvo prestaje poništajem ili raskidom kad presuda suda o poništaju ili raskidu postane pravomoćna odnosno danom potpisivanja izjave o sporazumnom prestanku životnog partnerstva.³³

Ako je nestali životni partner proglašen umrlim, životno partnerstvo prestaje danom koji je pravomoćnom odlukom suda utvrđen kao dan smrti nestalog životnog partnera.³⁴

U slučaju poništaja ili raskida životnog partnerstva svaki od prijašnjih životnih partnera može zadržati prezime koje je imao u trenutku prestanka životnog partnerstva.³⁵

3.4.1. Poništaj životnog partnerstva

Postupak za poništaj životnog partnerstva je parnični sudski postupak, a tužba je kao i presuda u slučaju usvajanja tužbenog zahtjeva, konstitutivne naravi jer životno partnerstvo prestaje.³⁶

Pretpostavke za valjanost životnog partnerstva jednake su pretpostavkama za valjanost braka.³⁷

³⁰ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4 str.344.

³¹ Hrabar, D.,Korać Graovac,A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Narodne novine, Zagreb, 2003.,, str 62.

³² Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4, str.344.

³³ Čl 23, st.1., ZŽP

³⁴ *Ibid.* st. 3.

³⁵ Čl.24., ZŽP

³⁶ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4 str.345.

³⁷ <https://enciklopedija.hr/clanak/istospolna-zajednica>

Da bi životno partnerstvo odnosno brak bili valjani, osoba ne smije biti maloljetna, nesposobna za rasuđivanje, lišena poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose za strogo osobna stanja, uz osobrenje skrbnika, osoba koja je u krvnom srodstvu s osobom s kojom je krvni srodnik u ravnoj lozi do četvrtog stupnja te s osobom koja je već u životnom partnerstvu ili braku.³⁸

Bitna razlika između sklapanja braka i životnog partnerstva je u tome da životno partnerstvo ne mogu zasnovati maloljetne osobe, čak ni uz odobrenje suda.³⁹ Maloljetna osoba koja je navršila 16 godina može, uz posebnu dozvolu suda, sklopiti brak.⁴⁰

Bračni drug koji je u vrijeme sklapanja braka bio maloljetan može podnijeti tužbu radi poništaja braka u roku od jedne godine od dana punoljetnosti.⁴¹ Sud može odbiti tužbeni zahtjev radi poništaja braka koji je sklopila osoba starija od šesnaest godina bez dopuštenja suda ako je to u skladu s dobrobiti te osobe.⁴²

Tužbu za poništaj životnog partnerstva mogu podnijeti: životni partneri, centar za socijalnu skrb i svaka osoba koja ima pravni interes⁴³

Sud može odbiti tužbeni zahtjev radi poništaja braka koji je sklopila osoba lišena poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na osobna stanja bez dopuštenja suda ako je to u skladu s dobrobiti te osobe.⁴⁴ Tužba radi poništaja braka ne može se podnijeti nakon pravomoćnosti odluke o vraćanju poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na osobna stanja.⁴⁵ Bračni drug koji je lišen poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na osobna stanja može podnijeti tužbu radi poništaja braka i unutar roka od jedne godine od pravomoćnosti odluke o vraćanju poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na osobna stanja.⁴⁶

Sud će odbiti tužbu za poništaj životnog partnerstva ako je prijašnji brak ili životno partnerstvo prestalo do zaključenja glavne rasprave.⁴⁷ Osobe koje ostvaruju pravo na

³⁸ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4 str.342.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ <https://mpudt.gov.hr/korisne-informacije/iz-djelokruga/sklapanje-braka/pretpostavke-za-sklapanje-braka/24513?lang=hr>

⁴¹ Obiteljski zakon (dalje u tekstu: ObZ), Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23, čl. 374. st. 1

⁴² Čl. 374. st. 2. ObZ

⁴³ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4, str.344.

⁴⁴ Čl 375. st.1., ObZ

⁴⁵ *Ibid.*, st 2.

⁴⁶ *Ibid.*,st. 3.

⁴⁷ Čl 27. st.1., ZŽP

nasljedstvo iza umrloga životnog partnera koji je podnio tužbu radi poništaja životnog partnerstva mogu nastaviti postupak radi utvrđivanja da je tužba bila osnovana ako od smrti ostavitelja nije proteklo više od šest mjeseci, a nakon isteka tog roka zahtjev se može istaknuti u posebnom parničnom postupku.⁴⁸

Postojanje ili nepostojanje životnog partnerstva u postupku za poništaj životnog partnerstva sklopljenog dok traje životno partnerstvo ili brak jednog od životnih partnera dokazuje se izvatkom iz registra životnog partnerstva ili iz matice vjenčanih.⁴⁹ U slučaju da stranke to ne mogu dokazati ispravama, sud će prekinuti postupak i uputiti ih da u određenom roku pokrenu parnički postupak i o tome obavijeste sud.⁵⁰

Ako parnični postupak radi utvrđivanja postoji li prijašnje životno partnerstvo ili brak ili ne postoji ne bude pokrenut u roku koji je sud odredio, smatrat će se da je tužba za poništaj životnog partnerstva povučena ako je tužitelj upućen na pokretanje parničnog postupka, a ako je na pokretanje parničnog postupka upućen tuženik, smatrat će se da je odustao od svoje tvrdnje da prijašnje životno partnerstvo ili brak ne postoji.⁵¹

3.4.2. Raskid životnog partnerstva

Raskid životnog partnerstva sličan je postupku razvoda braka, a odnosi se na prestanak važećeg životnog partnerstva na temelju volje jednog ili oba partnera. Raskid životnog partnerstva može tužbom sudu zahtijevati jedan životni partner, a oba životna partnera sporazumnim prijedlogom.⁵²

Sud će raskinuti životno partnerstvo:

1. na sporazumni prijedlog životnih partnera
2. ako utvrdi da su odnosi teško i trajno poremećeni ili
3. ako je od prestanka životne zajednice protekla godina dana.⁵³

⁴⁸ *Ibid.*, st. 2.

⁴⁹ Čl. 28., st. 1., ZŽP

⁵⁰ *Ibid.*, st. 2.

⁵¹ *Ibid.*, st. 4.

⁵² Čl. 29. St. 1., ZŽP

⁵³ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4, str.346.

Jedna od glavnih razlika između braka i životnog partnerstva je ta što se zahtjev za razvod braka uvijek ponosi sudu.⁵⁴

Ukoliko se radi o sporazumnom prijedlogu za raskid životnog partnerstva, osim sudskim putem, životno partnerstvo se može raskinuti i davanjem sporazumne izjave koju partneri potpisuju pred matičarom, ali pod uvjetom da u životnoj zajednici ne živi maloljetno dijete.⁵⁵

U slučaju kada jedan partner odustane od prijedloga za sporazumni raskid, a drugi partner ostaje pri svome zahtjevu za raskid životnog partnerstva, takav zahtjev smatra se tužbom radi raskida životnog partnerstva.⁵⁶

Ako jedan bračni drug podnese tužbu radi razvoda braka, a drugi najkasnije do zaključenja glavne rasprave izričito izjavi da ne osporava osnovanost tužbenog zahtjeva, smatrat će se da su bračni drugovi podnijeli prijedlog za sporazumni razvod braka i postupak će se nastaviti.⁵⁷

⁵⁴ <https://zagreb-pride.net/wp-content/uploads/2022/01/IMAMO-1.pdf> str. 14

⁵⁵ Čl. 29. st. 3., ZŽP

⁵⁶ Čl. 453. st. 2., ObZ

⁵⁷ Čl. 369. st. 3., ObZ

4. PRAVNI UČINCI ŽIVOTNOG PARTNERSTVA

Pravni učinci životnog partnerstva, obuhvaćaju niz prava i obveza koje su slične ili jednake onima koje proizlaze iz braka.

Zakonodavac je predvidio pravne učinke koji se odnose na životne partnere međusobno i na djecu, te prava i obveze u drugim granama prava.⁵⁸

Životni partneri sporazumno i zajednički odlučuju o svim pitanjima od značaja za zajednički život, imaju pravo na zaštitu privatnosti obiteljskog života i pravo na međusobno zajedništvo. Životni partneri imaju obvezu međusobnog pomaganja i pružanja njege i pomoći u slučaju bolesti. Također imaju jednaka postupovna prava i status u svim sudskim i upravnim postupcima kao i bračni drugovi.⁵⁹

4.1. Osobna prava životnih partnera

U osobna prava životnih partnera ubrajaju se izbor prezimena te uzdržavanje u okviru životnog partnerstva.

Prilikom sklapanja životnog partnerstva osobe koje namjeravaju sklopiti životno partnerstvo mogu se sporazumjeti:⁶⁰

1. da svako zadrži svoje prezime
2. da kao zajedničko prezime uzmu prezime jednog od njih
3. da kao zajedničko uzmu oba prezimena i odluče koje će prezime upotrebljavati na prvom, a koje na drugom mjestu
4. da svaki od njih uz svoje prezime uzme i prezime životnog partnera i odluči koje će biti na prvom, a koje na drugom mjestu.

Izbor prezimena životnih partnera određuje se po istom modelu kao i izbor prezimena bračnih drugova.⁶¹

⁵⁸ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4, str. 347.

⁵⁹ Čl. 37., ZŽP

⁶⁰ Čl. 38., ZŽP

⁶¹ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4, str.342.

Osobna prava i obveze životnih partnera dijele se na ona imperativnog i ona dispozitivnog karaktera.⁶²

U osobna prava i obveze imperativnog karaktera ubrajaju se: obveza poštivanja ravnopravnosti, obveza međusobnog pomaganja i pružanja njege i pomoći u slučaju bolesti, slobodan izbor rada i zanimanja, obveza vjernosti i vođenje zajedničkog života.⁶³

U osobna prava i obveze dispozitivnog karaktera ubrajaju se: izbor prezimena, sporazum o mjestu zajedničkog stanovanja, pravo na zaštitu privatnosti obiteljskog života, pravo na jednak status u svim sudskim i upravnim postupcima.⁶⁴

Obveza poštivanja ravnopravnosti životnih partnera, ustavno je i zakonsko načelo. Životni partneri su ravnopravni u svim pravima i obvezama, te imaju obvezu uzdržavanja i pomaganja, pravo na zajedničku imovinu, prava iz mirovinskog osiguranja, jednaka procesna prava u sudskim i upravnim postupcima i dr. Obveza uzajamnog uzdržavanja i pomaganja obuhvaća razne oblike pomoći životnom partneru, kojem je takva pomoć potrebna.⁶⁵

Uzdržavanje je dužnost i pravo životnih partnera te pod posebnim uvjetima djece i životnog partnera roditelja te djece i partnera-skrbnika.⁶⁶ Obiteljski zakon također regulira uzdržavanje mačehe ili očuha te pastorke.

4.2. Pravni učinci životnog partnerstva u odnosu na djecu

Pojam suvremenog društva su različiti oblici životnih zajednica, pa tako i neke osobe koje žive u životnom partnerstvu imaju vlastitu biološku ili posvojenu djecu. Zakon o životnom partnerstvu predvidio je stvaranje pravnog odnosa životnog životnog partnera i djeteta njegovog partnera omogućavajući sudu da donese odluku o ostvarivanju roditeljske skrbi životnog partnera ili odluku o partnerskoj skrbi, stavljajući pritom naglasak na prava životnog partnera.⁶⁷

⁶² Jotanović R., Alibegović M., Radić D., Krešić B., *Pravna regulacija životnih zajednica istog spola u Hrvatskoj, Sloveniji, Srbiji i Bosni i Hercegovini*, Sarajevo (2015), str 15.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ Čl. 39. st. 1., ZŽP

⁶⁷ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4, str.348.

U Republici Hrvatskoj životnim partnerima nije dopušteno posvajanje djece. Hrvatsko zakonodavstvo se po tome razlikuje od mnogih država u svijetu. Postoji iznimka ukoliko osoba koja je u životnom partnerstvu već ima biološko dijete. Zakon o životnom partnerstvu regulira dvije podjele odnosa životnih partnera u odnosima s djecom, a to su: roditeljska skrb životnog partnera te partnerska skrb.

4.2.1. Roditeljska skrb životnog partnera

Životni partner roditelja djeteta ima pravo ostvarivati roditeljsku skrb o djetetu, odnosno sadržaje roditeljske skrbi zajedno s roditeljima ili umjesto roditelja temeljem odluke suda, u skladu s odredbama posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi.⁶⁸

Roditelji mogu ostvarivanje roditeljske skrbi povjeriti životnom partneru u cijelosti ili djelomično, ali samo ako životni partner ispunjava pretpostavke za skrbnika.⁶⁹

Skrbnik ne može biti osoba:

1. koja je lišena prava na roditeljsku skrb
2. koja je lišena poslovne sposobnosti
3. čiji su interesi u suprotnosti s interesima štíćenika
4. od koje se, s obzirom na njezino ponašanje i osobine te odnose sa štíćenikom, ne može očekivati da će pravilno obavljati dužnosti skrbnika,
5. s kojom je štíćenik sklopio ugovor o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju
6. s čijim je bračnim, odnosno izvanbračnim drugom štíćenik sklopio ugovor o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju.⁷⁰

Ukoliko se roditeljska skrb o djetetu povjerava na vrijeme dulje od trideset dana, roditelji moraju ovjeriti izjavu kod javnog bilježnika⁷¹. Roditelj koji samostalno ostvaraju roditeljsku skrb o djetetu u cijelosti, sve odluke koje su bitne za dijete kao i pristanak na takve odluke treba donositi sporazumno sa životnim partnerom.⁷²

⁶⁸ Čl. 30.st. 1., ZŽP

⁶⁹ <https://mrosp.gov.hr/pristup-informacijama-16/vasa-europa/socijalna-politika-12069/roditeljska-skrb-skrbnistvo-nad-maloljetnom-djecom/12097>

⁷⁰ Čl.248.,ObZ

⁷¹ Čl 40. st. 3.,ZŽP

⁷² Čl 41. st. 1.,ZŽP

Odluke koje su bitne za dijete, a odnose se na zastupanje u vezi s bitnim osobnim pravima djeteta i zastupanje u vezi s vrednijom imovinom i imovinskim pravima djeteta, kao i odluke koje mogu znatno utjecati na život djeteta, donose se prema odredbama posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi.⁷³

Zastupanje djeteta u vezi s njegovim vrjednijim imovinskim pravima će biti valjano ako roditelj koji zastupa dijete dobije:

1. pisanu suglasnost drugog roditelja koji ostvaruje roditeljsku skrb i
2. odobrenje suda u izvanparničnom postupku.⁷⁴

U hitnim slučajevima, životni partner može poduzeti nužne radnje u slučaju neposredne opasnosti za dijete i o tome obavijestiti roditelja.⁷⁵ Ako je roditelj dao svoj pristanak, životni partner može donositi svakodnevne odluke vezane uz dijete.⁷⁶

Ukoliko dođe do raskida životnog partnerstva u kojem živi maloljetno dijete čiji životni partner nije biološki roditelj djeteta, bivši životni partner može podnijeti prijedlog za ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom. Ako je životni partner duže vrijeme živio s maloljetnim djetetom, vodio brigu o njemu te razvio emocionalan odnos, pravo na ostvarivanje osobnih odnosa imaju podjednako i dijete i životni partner. Sud uzima u obzir najbolji interes djeteta te donosi odluku u izvanparničkom postupku. U slučaju smrti roditelja primjenjuju se posebne odredbe Obiteljskog zakona.⁷⁷

Ako roditelj koji samostalno ostvaruje roditeljsku skrb umre, ostvarivanje roditeljske skrbi se rješenjem suda u izvanparničnom postupku povjerava drugom roditelju ili drugoj osobi, pomogućnosti srodniku, odnosno onoj osobi s kojom je dijete najviše blisko, ako je to u skladu s dobrobiti djeteta.⁷⁸

⁷³ *Ibid.*, st. 2.

⁷⁴ Čl. 101., ObZ

⁷⁵ Čl. 41. st. 3., ZŽP

⁷⁶ *Ibid.* st. 4.

⁷⁷ Čl. 42., ZŽP

⁷⁸ Čl. 116., ObZ

4.2.2. Partnerska skrb

Partnerska skrb predstavlja oblik skrbi koje vrši životni partner roditelja maloljetnog djeteta u slučaju smrti roditelja, a izuzetno i za vrijeme njegova života, u slučaju da je drugi roditelj nepoznat ili mu je oduzeto roditeljsko pravo zbog zlostavljanja djeteta. Životni partner koji se imenuje za skrbnika mora ispunjavati sve zakonom propisane uvjete.⁷⁹

O partnerskoj skrbi odlučuje sud u izvanparničnom postupku, a nakon odluke o partnerskoj skrbi partner-skrbnik stječe roditeljsku skrb i sva prava i dužnosti koja proizlaze iz roditeljske skrbi.⁸⁰

U hrvatskom zakonodavstvu istospolnim parovima koji registriraju životno partnerstvo nije dopušteno usvajanje djece, ali institutom pod pojmom partnerska skrb dobiva se *de facto* mogućnost ostvarivanja instituta posvojenja. Zakon o životnom partnerstvu ostavlja mogućnost partnerske skrbi od strane jednog životnog partnera, ukoliko je drugi partner u istospolnoj zajednici ujedno i (naravni) roditelj toga istog djeteta⁸¹.

Iako Obiteljski zakon dopušta mogućnost da dijete posvoji i osoba koja nije u braku, on svakako ne negira i mogućnost da prizivom na tu odredbu zakona osoba koja promišlja o nakani da ozakoni svoju vezu s istospolnim partnerom posegne i ostvari pravo mogućnosti posvojenja prije negoli ozakoni svoju vezu.⁸²

⁷⁹ Jotanović, R., *op. cit.* u bilj 62, str. 17.

⁸⁰ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj., 4, str. 350.

⁸¹ Kutleša, M., *op.cit.* u bilj. 8, str. 224.

⁸² *Ibid.*, str.225.

4.2.2.1. Pretpostavka za zasnivanje partnerske skrbi

U slučaju smrti životnog partnera roditelja maloljetnog djeteta, preživjeli životni partner može predložiti sudu da ga imenuje partnerom skrbnikom, ali samo pod uvjetom, da drugi roditelj nije živ, proglašen je umrlim ili mu je oduzeta roditeljska skrb.⁸³

Životni partneri također mogu zatražiti od suda da se drugi životni partner koji nije roditelj djeteta imenuje posebnim skrbnikom, samo ako drugi roditelj djeteta nije poznat ili mu je oduzeta roditeljska skrb radi zlostavljanja, a to je u interesu i dobrobiti djeteta.⁸⁴

4.2.2.2. Imenovanje partnera skrbnika

Stvarno nadležno tijelo u postupku imenovanja partnera-skrbnika je općinski sud, a mjesna nadležnost se određuje prema mjestu prebivališta djeteta.⁸⁵ Sud će zatražiti stručno mišljenje Centra za socijalnu skrb, a Centar za socijalnu skrb dužan je pribaviti mišljenje djeteta koje je sposobno shvatiti značenje partnerskog skrbništva, te će uzeti u obzir mišljenje i želje djeteta.⁸⁶ Pri njegovom imenovanju zabranjena je diskriminacija na osnovu spolne diskriminacije. Sud će u roku od devedeset dana, donijeti odluku koja je u najboljem interesu djeteta.⁸⁷

Partner-skrbnik i dijete imaju obostrano pravo, a djeca nad kojom ima partnersku skrb imaju jednaka nasljedna prava kao i njegova eventualno biološka ili posvojena djeca.⁸⁸ Partnerska skrb upisuje se kao bilješka u maticu rođenih djeteta, podaci o roditelju ostaju i dalje vidljivi, ali bilješka je upozorenje da u pravnom prometu partner-skrbnik ima pravni položaj roditelja, što znači sva prava i obveze koje proizlaze iz roditeljske skrbi.⁸⁹

⁸³ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4, str.351.

⁸⁴ Čl 45. st. 2. ZŽP

⁸⁵ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4, str.345

⁸⁶ Čl 46. St.2.i 3. ZŽP

⁸⁷ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4, str.352.

⁸⁸ *Ibid.*, str 353.

⁸⁹ Čl. 47, ZŽP

4.2.2.3. Prestanak partnerske skrbi

Nadležni sud donosi rješenje o prestanku partnerske skrbi:

1. na prijedlog centra za socijalnu skrb, ako utvrdi da to zahtijevaju opravdani interesi maloljetnog djeteta
2. na sporazumni prijedlog partnera skrbnika djeteta i djeteta
3. na zahtjev partnera skrbnika djeteta ili djeteta
4. na prijedlog roditelja kojemu je rješenjem suda vraćeno pravo na roditeljsku skrb.⁹⁰

Ako se radi o sporazumnom prijedlogu za prestanak partnerske skrbi, sud donosi rješenje o prestanku partnerske skrbi ako je u interesu djeteta.⁹¹

Partnerska skrb također prestaje smrću djeteta, smrću partnera skrbnika, kada dijete postane punoljetno i stekne poslovnu sposobnost te sklapanjem braka.⁹²

Dijete uvijek može podnijeti sporazumni prijedlog za prestankom partnerske skrbi, neovisno o svojoj dobi. Ukoliko je dijete maloljetno, morao bi za zastupati skrbnik za poseban slučaj⁹³.

4.3. Imovinski odnos životnih partnera

Zakonodavac je ZZP-om na potpuno jednak način uredio imovinske odnose životnih partnera i neformalnih životnih partnera kao što su uređeni imovinski odnosi bračnih drugova ObZ-om. ZZP, kao i ObZ, predviđa dva imovinska režima: ugovorni, kao primarni i zakonski, kao supsidijarni.⁹⁴

⁹⁰ Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4 str.353.

⁹¹ Čl 49. st.2. ZZP

⁹² Hrabar, D., *op.cit.* u bilj. 4 str.353.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Rešetar B.; Aras, Kramar, S.; Lucić, N.; Medić, I.; Šago, D.; Tucak, I.; Mioč, P., *Pravno uređenje braka braka i drugih oblika životnih zajednica, rad u: Suvremeno obiteljsko pravo i postupak*, Pravni fakultet Osijek, 2017., str 70.

Ugovorni režim je ostavljen na volju ugovornim strankama, što znači da mogu i ne moraju se njime koristiti. Ako imovinski odnosi nisu uređeni ugovorom onda se primjenjuje zakonski režim.⁹⁵

Životno partneri baš kao i bračni drugovi mogu imati partnersku stečevinu te svoju vlastitu imovinu.⁹⁶

Partnerska stečevina je imovina koju životni partneri steknu radom za vrijeme trajanja životnog partnerstva ili potječe iz te imovine.⁹⁷ Životni partneri su u jednakim dijelovima suvlasnici u partnerskoj stečevini, ako nije drukčije dogovoreno.⁹⁸ Imovinska korist od autorskog prava i autorskom pravu srodnih prava ostvarena tijekom životnog partnerstva je partnerska stečevina. Dobitak od igara na sreću je partnerska stečevina.⁹⁹

Vlastita imovina je ona koju je životni partner stekao do trenutka sklapanja životnog partnerstva ili su tu imovinu stekli za vrijeme trajanja životnog partnerstva, ali na različitom pravnom temelju od onog koji je reguliran kao partnerska stečevina. Kao vlastita imovina, regulirano je i autorsko djelo onog partnera koji ga je stvorio.¹⁰⁰

Životni partneri mogu ugovorom o imovini životnih partnera drukčije urediti svoje odnose glede partnerske stečevine.¹⁰¹

Ugovor o imovini životnih partnera mora biti u pisanom obliku, a potpisi životnih partnera moraju biti ovjereni od javnog bilježnika.¹⁰² Nije dopušteno ugovorom o imovini životnih partnera uglaviti primjenu stranog prava na imovinskopravne odnose.¹⁰³

Nasljednopravni režim životnog partnerstva je potpuno jednak kao i kod bračnih drugova, što znači da je životni partner u nasljednom pravu jednak s bračnim drugom, a djeca nad kojom imaju partnersku skrb su izjednačena s njegovom djecom.¹⁰⁴

⁹⁵ Rešetar et al., *op. cit.* u bilj. 94, str 71

⁹⁶ Čl. 50., ZŽP

⁹⁷ Čl. 51. st. 1., ZŽP

⁹⁸ *Ibid.*, st. 2

⁹⁹ *Ibid.*, st. 3. i 4.

¹⁰⁰ Čl. 52., ZŽP

¹⁰¹ Čl. 53. st. 1., ZŽP

¹⁰² *Ibid.*, st. 2.

¹⁰³ *Ibid.*, st. 3.

¹⁰⁴ Čl. 55, ZŽP

5. ZAKLJUČAK

Naše društvo oduvijek je smatralo obitelj zajednicom žene i muškarca, međutim društvene promjene i promjene pogleda na obiteljski život utjecali su na razvoj obiteljskog zakonodavstva na način da su uz brak stvoreni i drugi obiteljski instituti temeljeni na zajednici života među partnerima. Republika Hrvatska prvi put je priznala istospolnu zajednicu 2003. donošenjem Zakona o istospolnim zajednicam. Zakon je omogućavao priznavanje istospolnih veza u nekim osnovnim aspektima, ali nije nudio sveobuhvatnu pravnu zaštitu kakva je bila dostupna heteroseksualnim parovima u braku. Smatra se da je ovaj zakon bio tek prvi korak u sustavnom priznavanju prava istospolnih parova, koji je kulminirao donošenjem Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola 2014. godine, kojim su prava istospolnih parova proširena i u većoj mjeri izjednačena s bračnom zajednicom.

Oba oblika zajednice pružaju pravnu zaštitu i odgovornosti partnerima, kao što su imovinska prava, socijalna i zdravstvena zaštita te zakonska odgovornost jedno prema drugome. Iako su u osnovi slični u pravnom pogledu, glavna razlika leži u pravima vezanim za roditeljstvo.

Istospolnim parovima u Republici onemogućeno je pravo na zajedničko posvojenje djece. Iako jedan partner može biti biološki roditelj ili usvojitelj deteta, drugi partner može preuzeti samo ulogu skrbnika, ne i zakonskog roditelja.

Putem partnerske skrbi rješavaju se pitanja zajedničke roditeljske skrbi. Istospolni partner koji nije biološki roditelj može preuzeti ulogu staratelja djeteta svog partnera kroz institut partnerske skrbi. To omogućava pravno priznavanje odnosa između djeteta i partnera. Partnerska skrb daje određena prava i obaveze prema detetu, uključujući brigu o njegovom zdravlju i obrazovanju, što osigurava stabilnost detetu u svakodnevnom životu.

Osobno smatram da je uvođenje životnog partnerstva izuzetno važno jer ono predstavlja važan korak ka postizanju ravnopravnosti i dostojanstva za sve ljude, bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju. Životno partnerstvo ne samo da unapređuje pravni status osoba istog spola, već šalje i važnu poruku o prihvaćanju različitosti. Uvođenjem ovog zakona smanjuje se diskriminacija i pruža se veća sigurnost istospolnim parovima, što doprinosi stvaranju tolerantnijeg društva.

Naravno, u mnogim zemljama, uključujući Hrvatsku, postoje ograničenja, posebno kada je riječ o roditeljskim pravima i usvajanju djece, što pokazuje da je borba za punu ravnopravnost još uvek u tijeku. Ipak, samo postojanje zakona o životnom partnerstvu veliki je iskorak naprijed i predstavlja temelj za dalje unapređenje prava istospolne zajednice.

Smatram da bi životni partneri, kao i svi drugi parovi, trebali imati pravo na posvojenje djece. Ovo pravo ne bi trebalo biti ograničeno na bračne parove ili heteroseksualne zajednice, jer sposobnost da se pruži ljubav, sigurnost i podrška djetetu nije određena seksualnom orijentacijom. Istraživanja su pokazala da djeca koja odrastaju u istospolnim obiteljima ne zaostaju u emocionalnom i psihološkom razvoju u odnosu na djecu iz heteroseksualnih zajednica. U krajnjoj liniji, pravo na roditeljstvo bi trebalo biti dostupno svima koji su spremni pružiti dom i ljubav djetetu, bez obzira na to s kim dijele svoj život.

6. LITERATURA

1. Hrabar, D. *Obiteljsko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2021.
2. Hrabar D, Korać Graovac A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Narodne novine, Zagreb 2003.
3. Jotanović R, Alibegović M., Radić D, Krešić B., *Pravna regulacija životnih zajednica istog spola u Hrvatskoj, Sloveniji, Srbiji i Bosni i Hercegovini*, br. 44, Sarajevo 2015.
4. Kutleša, M.; Škvorc, M., *Evolucija moralnog pravnog položaja istospolnih zajednica u Republici Hrvatskoj*, god.86., 2016. str. 213-235. dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/233811>
5. Lucić, N. *Pravno uređenje braka i drugih oblika životnih zajednica u: Suvremeno obiteljsko pravo i postupak*, Pravni fakultet Osijek, 2017.
6. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, Roditeljska skrb/ skrbništvo nad maloljetnom djecom, dostupno na; <https://mrosp.gov.hr/pristup-informacijama-16/vasa-europa/socijalna-politika-12069/roditeljska-skrb-skrbnistvo-nad-maloljetnom-djecom/12097> (13. rujna 2024.)
7. Naputak za vođenje registra životnog partnerstva, Narodne novine, br. 147/2014
8. Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23
9. Rešetar, B. ; Aras Kramar, S. ; Lucić, N. ; Medić, I. ; Šago, D. ; Tucak, I. ; Mioč, P. *Suvremeno obiteljsko pravo i postupak*, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2017.
10. Scherpe, Jens M., *The Legal Recognition of Same-Sex Couples in Europe and the Role of the European Court of Human Rights*, *The Equal Rights Review*, Vol.10, 2013., dostupno na: https://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/ERR10_sp1.pdf (14. rujna 2024.)
11. Istospolna zajednica. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.2024., dostupno na: <https://enciklopedija.hr/clanak/istospolna-zajednica> (14. Rujna 2024.)
12. Zagreb Pride, Opačić, T.; Grđan, K.; Jurčić, M., *Imamo obitelj*, dostupno na: <https://zagreb-pride.net/wp-content/uploads/2022/01/IMAMO-1.pdf> (15. rujna 2024.)
13. Zakon o istospolnim zajednicama, Narodne novine, br. 116/2003
14. Zakon o životnom partnerstvo osoba istog spola, Narodne novine, br. 92/14, 98/19

